

यथा—

‘शैलेन्द्रप्रतिपाद्यमानगिरिजाहस्तोपगूढोल्लस-

द्रोमाञ्चादिविसंस्थुलाखिलविधिव्यासङ्गभङ्गाकुलः ।

आः शैल्यं तुहिनाचलस्य करयोरित्यूचिवान्सस्मितं

शैलान्तःपुरमातृमण्डलगणैर्दृष्टोऽवताद्वः शिवः ॥’

नेयं प्रथमापह्नुतिः, अपह्वकारिणो विषयस्यानभिधानात् । द्वितीया-
पह्नुतेर्भेदश्च तत्प्रस्तावे दर्शितः ।

स्वभावोक्तिर्दुरुहार्थस्वक्रियारूपवर्णनम् ॥ ९२ ॥

दुरुहयोः कविमात्रवेद्ययोरर्थस्य डिम्भादेः स्वयोस्तदेकाश्रययो-
श्चेष्टास्वरूपयोः । यथा मम—

‘लाङ्गूलेनाभिहत्य क्षितितलमसकृद्धारयन्नप्रपञ्चा-

मात्मन्येवावलीय द्रुतमथ गगनं प्रोत्पतन्विक्रमेण ।

भूतस्य ॥ शैलेन्द्रेति । शैलेन्द्रेण हिमालयेन प्रतिपाद्यमानाया दीयमानाया
गिरिजायाः पार्वत्या हस्तस्योपगूढेन संपर्केणोल्लसन् यो रोमाञ्चादिः पुलक-
कम्पादिस्तेन विसंस्थुलोऽयथाभूतो योऽखिलविधिव्यासङ्गः समस्तवैदिकक्रियासं-
न्धस्तस्य भङ्गेनाकुलो व्याकुलः । शैलस्य हिमालयस्यान्तःपुरवार्तिनो(र्तानि)ये (यानि)
मातृकामण्डला (नि) मण्डलीभूता मातरस्तेषां गणैः ॥ अत्र रोमाञ्चादिना कार्येणो-
द्भिन्नः स्वकीयोद्भावविशेषः शैल्यरूपकारणान्तरोद्भावेन शिवेन गोपितः । ननु
प्रकृतगोपनेनाप्रकृतोद्भावनमपह्नुतिरुक्ता तदनयोः को भेद इत्यत आह—नेय-
मिति । प्रथमा कृतनिषेधपूर्वकप्रकृतस्थापनरूपा । विषयस्य अप्रकृतारोपवि-
षयस्य । अत्र तु गोपनाकारिभिन्नेन काव्यादिना विषयो व्यज्यत एव, नत्वभिधीयत
इति भावः । द्वितीयापह्नुतेः, ‘गोपनीयं कमप्यर्थं द्योतयित्वा कथंचन । यदि श्लेषे-
णान्यथा वान्यथयेत्साप्यपह्नुतिः ॥’ इत्युक्तलक्षणायास्तत्प्रस्तावे दर्शित इति । तत्र
गोपनकृता गोपनीयं प्रथममभिधीयते, अत्र तु न तथेति भावः ॥ स्वभावोक्त्य-
लंकारमाह—स्वभावोक्तिरिति । व्याचष्टे—दुरुहयोरिति । डिम्भादेरित्यादि-
पदेनाकृत्रिमक्रियारूपवन्मात्रपशुपक्ष्यादिपरिग्रहः । ‘मात्रं कात्स्न्येऽवधारणे’ इत्य-
मरः । स्वपदं स्वकीयपरतया—व्याचष्टे—स्वयोरिति । तस्याप्यवधारणपरता-
माह—तदेकाश्रययोरिति । डिम्भादिमात्रगतयोरित्यर्थः । कारिकास्थे क्रियारू-
पपदे व्याचष्टे—चेष्टास्वरूपयोरिति । स्वरूपं वर्णसंस्थानादि । तत्र डिम्भस्य
क्रियावर्णनं यथा—‘करारविन्देन पदारविन्दं मुखारविन्दे विनिवेशयन्तम् । वटस्य
पत्रस्य पुटे शयानं बालं मुकुन्दं मनसा स्मरामि ॥’ आदिपदग्राह्यस्य तरक्षोः क्रि-
यावर्णनमाह—लाङ्गूलेनेति । क्षितितलमिति काकाक्षिन्यायेन पूर्वापरयोर-

१. शैलेन्द्रेति । अत्र रोमाञ्चादिनोद्भिन्नो रतिभावः शैल्यप्रक्षेपणेनापलपितः ॥